

Lapset ja media

Harjoitus tehty mikroluokassa 7, Windows 10 käyttöjärjestelmällä ja Word 2016:lla.

Lapsen kasvaminen on aina yksilöllistä ja jokainen lapsi on myös mediankäyttäjänä omanlaisensa. Kaikki lapsen havainnot ja tulkinnat perustuvat aikaisempiin kokemuksiin ja vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Mitä turvallisemmassa ympäristössä lapsi kasvaa, ja mitä enemmän hän saa tukea ja ymmärrystä osakseen lähipiiriltään, sitä paremmin lapsi on myös varustautunut mahdollisia median aiheuttamia uhkia vastaan.

Kirjat, internet, elokuvat, tietokonepelit, mainokset, televisiot, valokuvat, kännykät... Ne ovat kaikki mediaa ja osa pienenkin lapsen elämänpiiriä. Vanhemman ei tarvitse itse olla mediataituri tai tietokonevelho opastaakseen lasta elämään tämän päivän maailmassa.

Lapset tarvitsevat sekä suojelevaa että sallivaa mediakasvatusta. Nämä sivut tarjoavat vinkkejä eri-ikäisten lasten mediakasvatukseen – miltä tietyn ikäisiä lapsia pitää suojella ja mitkä sisällöt voivat hyödyttää lapsen kehitystä.

Mietityttääkö lapsesi mediankäyttö? Voit soittaa MLL:n Vanhempainpuhelimeen tai kirjoittaa vapaaehtoiselle päivystäjälle nettikirjeen. MLL:n päivystäjät on koulutettu tarjoamaan keskusteluapua myös lasten median käyttöön liittyvissä asioissa. Voit soittaa tai kirjoittaa nimettömänä ja luottamuksellisesti.¹

¹ Dokumentti on rakennettu Mannerheimin lastensuojeluliiton ohjeista, jotka löytyvät osoitteesta: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/

Sisällys

1	MEDIA JA LAPSEN IKÄ.....	- 1 -
1.1	Media ja 0-1-vuotias	- 1 -
1.2	Media ja 1-2-vuotias	- 1 -
1.3	Media ja 2-3-vuotias	- 1 -
1.4	Media ja 3-4-vuotias	- 1 -
1.5	Media ja 4-5-vuotias	- 2 -
1.6	Media ja 5-6-vuotias	- 2 -
1.7	Media ja 6-7-vuotias	- 2 -
1.8	Media ja 7-9-vuotias	- 3 -
1.9	Media ja 9-11-vuotias	- 3 -
1.10	Media ja 11-13-vuotias	- 3 -
1.11	Media ja 13-17-vuotias	- 4 -
2	MEDIAN VAIKUTUKSIA.....	- 4 -
2.1	Medialeikit	- 4 -
2.2	Minäkuva	- 4 -
2.3	Seksuaaliset sisällöt	- 5 -
2.4	Mediaväkivalta	- 6 -
2.5	Mediapelot	- 7 -
2.6	Vauvan televisionkatselu	- 7 -
3	INTERNET JA DIGITAALISET PELIT	- 10 -
3.1	Nettitutut	- 10 -
3.2	Epäilyttävät aineistot	- 10 -
	• 3.2.1 Lapsiporno ym. laiton tai haitallinen aineisto	- 10 -
	• 3.2.2 Huijaukset, petokset, vihasivut ym. laittomuudet	- 10 -
	• 3.2.3 Sopimaton markkinointi	- 10 -
	• 3.2.4 Henkilötietojen väärinkäytökset	- 10 -
	• 3.2.5 Muu loukkaava tai sopimaton aineisto	- 10 -
3.3	Esto-ohjelmat	- 11 -
3.4	Kerta-annos	- 11 -
3.5	Koukussa	- 11 -
3.6	Kiinnostuksen puute	- 12 -
3.7	Kotona ei tietokonetta	- 12 -
3.8	Nettikiusaaminen	- 12 -
3.9	Netin julkisuus	- 13 -
4	PELISÄÄNNÖT.....	- 13 -
4.1	Naapurissa saa katsoa	- 13 -
4.2	Ikärajat	- 14 -
4.3	Ekaluokkalaisella oma kännykkä	- 15 -
4.4	Perheiden pelisääntöjä	- 15 -
5	NUORTEN SUOSIMAT NETTIPALVELUT.....	- 16 -
5.1	Yhteisöpalvelut	- 16 -
5.2	Blogit, mikroblogit	- 16 -

5.3	Pikaviestimet	- 16 -
5.4	Video-, elokuva- ja musiikkisivustot	- 16 -
6	TOIMINTAVINKKEJÄ YHTEISIIN MEDIAHETKIIN	- 17 -
6.1	Meidän perheen pelihahmo	- 17 -
6.2	Keksi ja kerro eläinsatu	- 17 -
6.3	Sadutushetki	- 17 -
6.4	Vauhtia kuvaan	- 18 -
6.5	Perhepotretti	- 18 -
6.6	Lapsuuden kultahetket	- 18 -
6.7	Apua, olemme lööpissä!	- 18 -
6.8	Toivepäivä	- 18 -
7	LAPSEN OIKEUDET JA MEDIA	- 19 -
7.1	Lapsen edun ensisijaisuus	- 19 -
7.2	Lasten yhdenvertaisuus	- 19 -
7.3	Oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon	- 19 -
7.4	Lasten näkemysten huomioon ottaminen	- 19 -
7.5	Lapsen oikeus informaatioon	- 20 -
7.6	Median vastuu	- 20 -

1 Media ja lapsen ikä

Psykologinen kehitys on kuitenkin tavallisesti kaikilla samantapaisten vaiheiden läpikäymisen jatkumo. Lapsen ikä vaikuttaa paljon siihen, millaisena lapsi mediasisällöt näkee ja mitä hän on valmis kokemaan.

Tässä osiossa kuvataan lapsen kehitystä mediapsykologian kautta ja annetaan ikäkausikohtaisia vinkkejä vanhemmille.

1.1 Media ja 0-1-vuotias

Jo vastasyntynyt nauttii musiikista, etenkin sellaisesta, jota äiti on kuunnellut raskauden loppuvaiheessa. Kauneinta musiikkia vauvalle on vanhempien laulu, mutta moni vauva kuuntelee mielellään myös muuta rauhallista musiikkia. Kovat, yllättävät äänet puolestaan pelottavat lasta. Värit ja selkeät kuvat alkavat kiinnostaa vauvaa viimeistään muutaman kuukauden iässä, etenkin iloisia ihmiskasvoja muistuttavat kuvat ovat tavallisesti mieluisia. Lähellä vuoden ikää lapsi selailee tavallisesti mielellään yksinkertaisia kuvakirjoja. Hän tutkii maailmaa kaikilla aisteillaan, joten parasta luettavaa lapselle ovat paksusivuiset pahvi- tai kangaskirjat. Niitä saa maistella rauhassa.

Kasvattajan vinkit

1. Ota vauva syliisi ja tanssi vauvalle mieluisan musiikin tahdissa.
2. Lorut ja runot tukevat lapsen puheen kehitystä. Tietyn lorun liittäminen hoitotoimiin, kuten nukkumaanmenoon, voi auttaa vauvaa hahmotamaan päivärutiineja.

1.2 Media ja 1-2-vuotias

Kiinnostus kuvien tutkimiseen jatkuu. Lapsi jaksaa tavallisesti keskittyä seuraamaan yksinkertaista tarinaa kuvakirjasta. Aikuinen voi tukea lapsen puheen kehitystä nimeämällä kuvista asioita ja esineitä. Lapsi innostuu musiikista ja voi aikuisen tuella eläytyä musiikin tunnelmaan liikkeillä ja taputuksilla. Välkkyvä kuvaruutu kiinnostaa lasta, mutta pieni taapero ei tarvitse televisiota tai tietokoneita kehityk-

sensä tueksi. Päinvastoin jopa lapsille suunnatut ohjelmat saattavat tässä ikävaiheessa olla taaperolle vielä liian monimutkaisia ja nopea-tempoisia.

Kasvattajan vinkit

1. Huolehdi siitä, että televisio ei ole jatkuvasti päällä.
2. Katselkaa yhdessä perheen ja sukulaisten valokuvia. Lapsi nauttii, kun hän tunnistaa tuttuja kasvoja. Kaukaisemmatkin sukulaiset pysyvät tällä tapaa lapsen mielessä.

1.3 Media ja 2-3-vuotias

Lapsen kyky ilmaista itseään kehittyy harppauksin. Lapsi nauttii kuvien tuottamisesta itse esimerkiksi piirtämällä ja maalaamalla vaikka sormiväreillä. Osa lapsista laulaa mielellään musiikin mukana, toiset osallistuvat mieluummin kuuntelemalla, tanssimalla tai yksinkertaisilla rytmisoittimilla säestämällä. Lapsi alkaa ymmärtää asioiden pysyvyyden: esine ei katoa, vaikka se ei olisikaan näkyvissä. Erityisesti ”kurkistuskirjat” innostavat. Niissä luukun takaa paljastuu yllätys. Kurkistusluukkujen avulla lapsi testaa esineen olemassaolon pysyvyyttä.

Kasvattajan vinkit

1. Piilota suuri kuva pienempien paperinpalojen alle ja paljasta kuvaa vähän kerrallaan. Lapsi saa arvata, mikä kuva piilosta ilmestyy.
2. Vielä ei ole kiire elokuvaan tai teatteriin. Esiytykset kestävät liian pitkään. Pimeä sali ja kovat äänet voivat pelottaa lasta.

1.4 Media ja 3-4-vuotias

Leikki-ikäisen mielikuvitusmaailma on rikkaimmillaan. Vahvista lapsen eläytymis- ja kuviteltukykyä tarjoamalla monipuolisia, pienille lapsille sopivia elämyksiä. Järjestä lapselle paljon tilaisuuksia itseilmaisuuksiin musiikin, kuvataiteen, kirjallisuuden ja erityisesti leikin keinoin. Leikki on lapsen pääasiallinen tapa tulkita maailmaa, ja leikki saa usein aineksia myös mediasta. Varmista siis, että lapsi saa kehitystasolleen sopivia mediakokemuksia kotiympäristön lisäksi mahdollisesti myös elokuvista, teatterista, konserteista sekä taidenäytte-

lyistä. Vaikka lapsen suhde mediaan on kokeilevaa ja leikinomaista, ei mediankäyttö kuitenkaan saa korvata leikkimiseen käytettävää aikaa.

Kasvattajan vinkit

1. Tutustu digitaalisten pelien ja kuvaohjelmien ikärajiin. Aseta selvät säännöt siitä, mitä ohjelmia lapsi saa katsoa ja mitä pelejä pelata. Ikäraja on lapselle helposti ymmärrettävä syy sallia tai kieltää katselu.
2. Pidä kiinni asettamistasi aikarajoituksista.
3. Etsikää ja leikatkaa yhdessä kiinnostavia kuvia lehdistä. Näin lapsi saa sekä askarteluharjoitusta että tutustuu lehteen mediana. Huolehdi kuitenkin siitä, että käytetyt lehdet eivät sisällä lasta järkyttävää materiaalia.
4. Seuraa lapsesi leikkejä. Mieti, kertovatko ne jostain perheesi mediaympäristöstä.

1.5 Media ja 4-5-vuotias

Varhainen sukupuoli-identiteetti kehittyy muiden kokemusten ohella myös median mallien kautta. Monet lapset ovat innostuneita stereotyyppisistä prinsessa- ja ritaritarinoista ja -leikeistä. Yhtäältä vahva mielikuviutus tekee median välittämistä tarinoista tärkeitä ja vetovoimaisia, toisaalta lapsi pelästyy herkästi etenkin voimakkaita visuaalisia esityksiä. Media-aiheet painajaiset ovat hyvin yleisiä. Aikuisen on tärkeä huolehtia siitä, että lapsen mediakokemukset ovat hänen kehitystasolleen sopivia. Mediasisältöjen ikärajat on tehty noudatettaviksi. Television ja radio suljetaan, ellei kukaan keskity seuraamaan ohjelmaa.

Kasvattajan vinkit

1. Sijoita televisiot ja pelilaitteet yhteisiin tiloihin lastenhuoneen sijasta. Näin niiden käyttöä on helpompi valvoa.
2. Jos lapsi pelästyy jotain mediassa kohtaamaansa, on tärkeää, että lähellä on luotettava aikuinen.
3. Lapsi on mielellään kuvattavana ja valokuvien avulla hän seurata omaa kehitystään vauvasta asti. Aikuisen avustuksella lapsikin voi olla kuvaajana: yllätty, kuinka erilaiselta maailma näyttää lapsen perspektiivistä!

1.6 Media ja 5-6-vuotias

Lapsi erottaa aiempaa paremmin toden ja tarun. Hän alkaa ymmärtää, että asioilla on

muuttumattomia perusominaisuuksia. Mediaesitysten mukaansatempaavuus tekee median välittämistä tarinoista kuitenkin hyvin todennollisia, ja aikuista tarvitaan sekä emotionaaliseksi turvaksi, että avaamaan keskustelua mediaesityksissä käsiteltävistä asioista ja niiden herättämistä tunteista. Lisäksi lapsen kanssa tulee puhua mainoksista, sillä lapsen on vaikea ymmärtää mainontaa kaupalliseksi vaikutusyritykseksi. Lapset voivat tuottaa itsekin mediaa. Lapset kehittelevät omia tarinoita ja esiintyvät yleensä mielellään tutulle yleisölle.

Kasvattajan vinkit

1. Kirjaa ylös lapsen tarinoita ja kuvaa esityksiä. Vanhempien mielenkiinto ja osallistuminen kertovat lapselle, että hän on rakastettu ja että aikuinen arvostaa lapsen tekemisiä.
2. Tutustu internetiin yhdessä lapsen kanssa. Lapselle sopivat sivut voidaan tallentaa internetseinän suosikkilistalle. Tietokoneen suojauskilla ja esto-ohjelmilla voidaan estää pääsy ei-toivotuille sivuille, mutta ne eivät koskaan korvaa vanhemman läsnäoloa.
3. Varaa aikaa keskusteluille. Mikä mediaesityksessä oli mukavaa, mikä kurjaa? Mistä lapsi päättelee, onko mediassa koettu totta vai ei? Mistä tunnistaa mainoksen, ja voiko kaikkea mainostettavaa ostaa?

1.7 Media ja 6-7-vuotias

Kouluiän lähellä entistä tiedollisemmat asiat alkavat leikin ohella kiinnostaa lasta, ja mediassa on tärkeä rooli tiedon välittäjänä. Lukemaan oppiminen avartaa lapsen maailmaa ja tuo uusia mediasisältöjä lapsen ulottuville. Monet lapset innostuvat erityisesti sarjakuva-lehdistä, joita on helppo ymmärtää puutteellisellakin lukutaidolla. Lukutaito on kuitenkin haaste kasvattajalle, sillä lapsi tavoittaa aivan uudella tavalla aikuisille suunnattua mediaa, esimerkiksi iltapäivälehtien lööppejä. Aikuisen on oltava valmis keskustelemaan lapsen kanssa myös vaikeista teemoista.

Kasvattajan vinkit

1. Ole perillä siitä, millaista mediaa lapsesi kaverien luona käytetään. Sopikaa tarvittaessa vanhempien kesken yhteisistä pelisäännöistä.
2. Kivaa tekemistä ja opettavaisia pelejä voi internetistä löytää esimerkiksi tuttujen kirjajahmojen tai lastenohjelmien sivuilta.

3. Automatkat sujuvat mukavammin, kun varaatte paljon kuunneltavaa mukaan. Pitäkää vaikka levyraatia tai kilpailkaa siitä, kuka tunnistaa ensimmäisenä kappaleen alkutahtien perusteella.

1.8 Media ja 7-9-vuotias

Kouluikäinen viettää tavallisesti aikaa kotonaan ilman vanhempia. Tällöin on tärkeää, että perheessä on laadittu säännöt mediankäytöstä. Etenkin internetin ja kännykän käytöstä on sovittava lapsen kanssa, sillä niiden välityksellä ollaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Lapsi saattaa olla teknisesti hyvinkin näppärä, mutta taito ymmärtää mediaa ja sen sisältöjä ei kehity itsestään laitteiden käyttötaidon myötä. Tulkintataitojen kehitys vaatii sekä aikaa että aikuisen tukea ja läsnäoloa. Esimerkiksi lapsen moraalinen kehitys on vaiheessa, jossa yleinen hyväksyntä määrittelee kielletyn ja sallitun rajat. Lapsen on vaikea suhtautua kriittisesti mediasankareiden tekemisiin, joten aikuista tarvitaan herättämään keskustelua oikeasta ja väärästä.

Kasvattajan vinkit

1. Katsele televisiota ja pelataksa pelejä yhdessä. Anna lapsesi näyttää ja opettaa sinulle osaamistaan asioita.
2. Kullekin perheenjäsenelle voidaan luoda tietokoneelle oma käyttäjäprofiili. Lapsen käyttäjäprofiiliin voi halutessaan säätää sellaiseksi, ettei sen kautta pääse internetiin. Näin varmistat, että nettiä käytetään vain sovitulla tavalla vanhempien ollessa kotona.
3. Jos lapsella on oma kännykkä, tallentakaa siihen tärkeiden aikuisten numerot. Opetelkaa soittamaan näihin numeroihin. Kerro myös, miten hätäpuhelu soitetään.

1.9 Media ja 9-11-vuotias

Suosikkikirjat, -sarjat, -pelit ja -yhtyeet ovat lapselle tärkeitä, ja ne luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta myös kaveripiirin kesken. Ystävien merkitys on suuri, mikä toisaalta johtaa ryhmäpaineeseen. Hurjien mediasisältöjen kuluttamisesta voi etenkin pojilla tulla ”rohkeustestejä”. Lapsi ei ole vielä kypsä vastuuseen mediavalintojensa seurauksista, vaan aikuisen on edelleen rajoitettava ja säänneltävä lapsen mediankäyttöä niin sisällöllisesti kuin ajalli-

sestikin. Selkeät säännöt suojaavat ikäviltä kokemuksilta ja estävät innokkaan mediankäytön muuttumisen muuta elämää haittaavaksi liika-ikäiseksi.

Kasvattajan vinkit

1. Kännykkä ei saa olla kiusaamisen väline. Muistuta lasta siitä, että salakuvaaminen tai ilkeiden viestien lähettäminen ei ole sallittua. Mikäli lapsi itse saa kurjia viestejä, siitä pitää kertoa heti tutulle aikuiselle.
2. Käykää yhdessä elokuvissa tai järjestäkää kotiin koko perheen leffailta. Osoita kiinnostusta lapsesi suosikkinäyttelijöitä ja -ohjelmia kohtaan.
3. Kerro lapselle, että netissä on myös sopimaton ja laitonta aineistoa. Rohkaise lasta kertomaan mahdollisesti kohtaamistaan häiritsevästä tai mieltä askarruttavista aineistoista ja yhteydenotoista.

1.10 Media ja 11–13-vuotias

Kun lapsi alkaa lähestyä murrosikää, median vaikutus identiteetin rakentumisessa korostuu. Mediasisältöjen kautta lapsi peilaa itseään suhteessa maailmaan, mikä saattaa aiheuttaa aikuistumis- ja ulkonäköpaineita. Nuoren identiteettityölle itsen peilaaminen mediahahmoihin on kuitenkin tärkeää, sillä se mahdollistaa maailman tarkastelun erilaisissa rooleissa. Omien mediasuosikkien kautta nuori ilmaisee itseään. Niiden avulla tuodaan julki sekä omia mieltymyksiä että osallisuutta ryhmän yhteisistä arvoista. Internetillä on varhaisnuorille suuri merkitys etenkin olemassa olevien ystävyys-suhteiden ylläpitäjänä. Internetin vuorovaikutuksellisten palveluiden avulla luodaan myös uusia sosiaalisia kontakteja, joten vanhempien on syytä opastaa lastaan toimimaan viisaasti verkkomaailmassa.

Kasvattajan vinkit

1. Tutustu nuoren käyttämiin medioihin ja sähköisiin palveluihin. Vanhemman ei tarvitse osata kaikkea, mitä nuori osaa. Tärkeintä on olla kiinnostunut ja keskustella asioista.
2. Sopikaa miten kännykkää käytetään: saako nuori käyttää kännykällä nettiä tai ostaa pelejä, logoja tai soittoääninä.
3. Kysele, mitä kavereilla katsotaan ja pelataan. Sovi myös sukulaisten kanssa, millaisia pelejä ja elokuvia nuorelle saa ostaa.

1.11 Media ja 13–17-vuotias

Nuoruusikä on oman minuuden etsimisen ja löytämisen aikaa. Identiteettityö ja itsenäistyminen vanhemmista etenevät joillain rauhasasti esimerkiksi roolikokeilujen kautta, toisilla hyvinkin kapinallisten irtiottojen tietä. Tunne-elämä leiskuu ja seksuaalisuus nousee pintaan, mutta samaan aikaan kehittyvät myös tunteiden hallintakyky sekä tiedolliset ja abstraktin ajattelun taidot. Median käyttö suuntautuu ahmimisikäisen seikkailu- ja harrastesisällöistä yhä enemmän realistisiin, nuorten elämästä kertoviin aineistoihin ja sosiaaliseen mediaan. Oman alakulttuurin ja oman vertaisryhmän rooli nuoren valinnoissa ja ajattelussa saa yhä enemmän painoarvoa. Idolit, esikuvat ja sankarit ovat tärkeitä, olivatpa he lähipiirin arjen sankareita tai julkkishahmoja. Sosiaalista

mediaa käytetään yhä enemmän oman itseilmaisun ja oman alakulttuurin ilmentämisessä.

Kasvattajan vinkit

1. Vanhemman on tärkeä olla selvillä siitä, kenen kanssa lapsi viettää aikaansa, ulkomaailman lisäksi myös internetympäristössä. Osoita positiivista kiinnostusta nuoren nettitekemisiä kohtaan. Näin keskusteluilmapiiri pysyy avoimena, eikä nuoren tarvitse salailla kontaktejaan. Muistuta, että tunkeilevat ja häiritsevät yhteydenotot tulee torjua heti alkuunsa eikä nettituttuja kannata tavata kasvotusten kertomatta siitä ensin luotettavalle aikuiselle.
2. Nuori tarvitsee edelleen vanhemman tukea ja läsnäoloa. Keskustelkaa yhdessä lukemistanne lehtijutuista ja katsomistanne elokuvista ja ohjelmista. Ole kiinnostunut nuoren mielipiteistä ja kunnioita niitä.

2 Median vaikutuksia

2.1 Medialeikit

Lapseni leikkii jatkuvasti televisiosta tuttuja animaationsankareita. Pitäisikö minun huolestua?

Lapsi ei tee eroa muun maailman ja mediamaailman välillä, vaan omaksuu leikkiinsä aineksia yhtä lailla televisio-ohjelmasta kuin vanhempiensa ammasteista. Toisinaan aikuisia kuitenkin huolestuttaa se, että lapset eivät käytä omaa mielikuvitustaan, vaan leikkivät ainoastaan mediasta opittujen kaavojen mukaan. Suosikkiahmosta ei lasta kannata alkaa väkisin vieroittaa, mutta aikuinen voi laventaa leikkivalikoimaa esimerkiksi ehdottamalla, josko supersankari tällä kertaa lähtisi vaikkapa rakentamaan majaa, tai jos pelattaisiin tai luettaisiin yhdessä jotain.

Leikki on lapsen pääasiallinen oppimismuoto, ja medialeikeissä lapsi oppii sekä yleisiä motorisia, kognitiivisia ja sosiaalisia taitoja että tutkimaan median toimintatapoja ja erilaisia ilmentymiä. Leikkiä havainnoivalla aikuisella on ainutlaatuinen mahdollisuus päästä kurkistamaan lapsen maailmaan. Leikkiessään lapsi käy läpi itselleen tärkeitä asioita, joten aikuinen voi leikin seuraamisen kautta huomata myös paljon sellaista, joka muuten jäisi piiloon. Leikeistä voidaan saada myös loistavia ideoita lasten omaan mediatuottamiseen.

2.2 Minäkuva

Miten media vaikuttaa kasvavan lapsen minäkuvaan?

Käsitys omasta itsestä muokkautuu läpi koko elämän. Identiteetti rakentuu erityisesti suhteessa muihin ihmisiin ja ihmisryhmiin, joten tärkeitä identiteettityön rakennusaineita ovat paitsi lähisuhteet, kuten perhe ja ystäväpiiri, nykyään aina vain enemmän myös mediasisällöt. Identiteetti toimii toisaalta myös mediavalintoja ohjaavana tekijänä: jos esimerkiksi lapsi mieltää itsensä araksi, hän kenties välttelee tietoisesti pelottavia televisio-ohjelmia. Sukupuoli-identiteettiään hakeva lapsi haluaa varmistua, että kyseessä on ”tyttöjen ohjelma” tai ”poikien ohjelma”; varhaisnuori taas on tarkka siitä, ettei seuraa lastenohjelmia. ”Heppatyttö” taas haalii itselleen kaikki mahdolliset hevosaiheet kirjat, lehdet ja elokuvat.

Kun arkipuheessa otetaan puheeksi median vaikutus minäkuvaan, nousevat negatiiviset puolet vahvasti esille. Ylivoimaiset ihannehahmot voivat aiheuttaa itsetunto-ongelmia ja sitä kautta jopa syömishäiriöitä tai masennusta niin tytöille kuin pojillekin, kun sankarin luonnottoman lihaksikkouden, laihuuden, rikkauden tai muun tavoitellun ominaisuuden havaitaan olevan itseltä saavuttamattomissa. Mustavalkoista maailmankuvaa edustavat väkivaltaiset toimintasankarit puolestaan opettavat lapsille eettisesti kestävämpiä toimintaperiaatteita. Median mallit vaativat kriittisyyttä, kun ne tarjoavat väkivaltaista toimintatapaa, ylikorostunutta seksuaalisuutta tai ylivoimaisia menestymisen tai kauneuden tavoitteita.

Leikki-ikäinen tarvitsee tarinaan selkeät roolimallit: hyvikset ja pahikset kamppailevat, ja paha saa palkkansa. Nuoruusiässä ihmiskuva monipuolistuu eivätkä kaavamaiset mallit kelpaa. Samastuminen roolihahmoihin on tärkeää, sillä se mahdollistaa maailman tarkastelun erilaisissa rooleissa. Samastumalla idoliin voidaan vahvistaa omaa itsetuntoa ja ikään kuin imeä itselle osa sankarin hyvistä ominaisuuksista. Esimerkiksi pikkutyttö voi tuntea itsensä erityisen vahvaksi ja pystyväksi luettuaan Peppi Pitkätossua. Lisäksi omat mediavalinnat ovat voimauttavia, sillä niillä voidaan tuoda julki sekä omia yksiköllisiä mieltymyksiä ja mielipiteitä että osallisuutta yhteisistä arvoista. Varsinkin kouluikäisille lapsille ja nuorille on tärkeä kokea kuuluvansa osaksi ryhmää, ja usein nämä ryhmät muodostuvat mediasisältöjen tai alakulttuurien sivutuotteina.

Lapsen kehityksessä lähipiirin ihmisten mallit ovat aina tärkeämpiä kuin median mallit. Myös median viestejä tulkitaan lähipiirin ihmisten reaktioiden kautta. Myönteinen, läheinen vuorovaikutus oman perheen kanssa opettaa lapselle tämän olevan tärkeä ja arvokas juuri sellaisena kuin on, luo pohjan vahvalle itsetunnolle ja kantaa lasta myös tulevaisuudessa. Terve itsetunto auttaa lasta asettamaan mediasta tulevat ulkonäköpaineet ja rooliodotukset oikeisiin mittasuhteisiin.

2.3 Seksuaaliset sisällöt

Miten median seksuaaliset sisällöt vaikuttavat lapseen eri ikävaiheissa?

Seksuaalivalistus on tärkeää esimurrosiässä. Entäpä, jos pieni lapsi pääsee vahingossa osalliseksi ”seksivalistuksesta” median kautta? Tällöin on toki käsiteltävä asiaa lapsen kanssa. Alle kouluikäisen on vaikeaa ymmärtää, mistä seksissä on kysymys, joten asiaa ei pidä selittää juurta jaksan. Riittää, että aikuinen kuuntelee, mitä lapsi ihmettelee, ja vastaa lapsen kysymyksiin yleisellä tasolla ja myönteisessä hengessä.

Asia, jota lapsi ei kehitystasonsa vuoksi saata ymmärtää, voi tuntua epämiellyttävältä ja pelottavalta. Lapsen hämmennys vain lisääntyy, mitä yksityiskohtaisemmin suvunjatkamisen kysymyksiä kuvataan. Jos taas lapselle syntyy jo pienenä kielteinen käsitys seksiasioista, se voi aikanaan lisätä haasteita sukupuolisen identiteetin rakentamiseen. Parasta olisi, jos lapsi saisi elää lapsuutensa rauhassa ja perehtyä aikuisten asioihin iässä, jossa ne alkavat luontaisesti kiinnostaa.

Kymmenen vuoden tietämissä seksuaalisuus alkaa kiinnostaa ja nuori alkaa ymmärtää siihen liittyviä asioita. Nuoret haluavat päästä kurkistelemaan itseään vanhempien elämään. Mediasisältöjen kautta voidaan avartaa seksuaalisuuteen liittyviä tietoja ja taitoja. Elokuville, musiikkivideoille ja mainoksissa seksuaalisuus usein ylikorostuu ja tuottaa nuorille paineita olla isompia ja kokeneempia kuin ovatkaan: Miten olla kaiken aikaa eroottinen ja haluttava? Onko elämä jotenkin vinossa, jos se ei olekaan seksin kyllästämistä?

Moni nuori saattaa esittää seksuaalisesti kypsää ja kokenutta, ja esimerkiksi kuvagalleriaprofiileihin saatetaan liittää houkuttelevia, pikkutuhmia kuvia. Todellisuudessa nuori on hyvin epävarma itsestään, ulkonäöstään ja seksuaalisuudestaan. Oma epävarmuus halutaan peittää kaikin tavoin.

Nuoren faktatiedot seksi- ja ehkäisyasioista voivat myös olla kovin puutteelliset. Siksi keskustelu seksiasioista vanhempien ja ystävien kanssa on tärkeää.

Nuori tarvitsee tukea median mallien kyseenalaistamiseen. Erityisesti naisille suunnatut media- ja mainosisällöt suorastaan myyvät kehoillista tyytymättömyyttä: aina löytyy jokin voide, kuuri tai tavara, joka tarvitaan, että tunemme olevamme hyväksytyjä. Median ylipumpattu seksuaalisuus sekä kiiltokuvamaisen täydelliseksi trimmatut esikuvat panevat itsetunnon koetteelle. Kun fyysinen minäkuva on hauraassa rakentumisvaiheessa, ulkonäköön kohdistuvat viestit ja ihanteet osuvat nuoren mieleen herkimmin.

Onneksi lähipiiriin aikuiset moninaisine muotoineen ja myös virheineen ovat voimakkaampia esikuvia kuin median epärealistiset mallit. On aina parasta, jos aikuinen hyväksyy itsensä ja myös kannustaa nuorta arvostamaan itseään sellaisena kuin on.

2.4 Mediaväkivalta

Miten mediaväkivalta vaikuttaa lapseen ja nuoreen?

Aggressio ylikorostuu mediassa. Väkivalta-aineiston vaikutukset ovat yksilöllisiä: joku ahdistuu, joku saa niistä vahvistusta omalle aggressiiviselle käytökselleen ja osaa ne eivät niinkään hetkauta. Tässäkin asiassa suurimmassa riskissä ovat meistä heikoimmat – eikä nyt puhuta lihasten vaan henkisten voimien määrästä.

Väkivallan vaikutukset etenevät kehämäisesti: ennestään aggressiiviset pitävät väkivaltavihteestä muita enemmän, ja saavat niistä vahvistusta aggressiivisille taipumuksilleen. Jos katsoja on oppinut oikeassa elämässä, että lyöminen on kelpo tapa ratkaista kiistoja, hän omaksuu väkivaltaiset mallit helpommin kuin se, jonka ympäristössä hakkaamista ei hyväksytä.

Mediaväkivalta ei tee jokaisesta monstria, mutta se voi useilla meistä synnyttää turvattomuutta ja epäluottamusta ruokkivaa maailmankuvaa. Näin se voi myös lisätä painajaisia ja ahdistuneisuutta. Pieniä lapsia ja arkoja ihmisiä tulisi aina suojella liian pelottavilta esityksiltä. Filmien ja pelien ikärajat sekä tv-ohjelmien ikärajatiedot ovat tässä hyvänä osviittana vanhemmille.

Dokumentaarinen väkivalta esittää aggression monipuolisemmin viihteellinen väkivalta. Se näyttää myös uhreja ja kärsimystä, mikä ahdistaa katsojaa, mutta tekee väkivallan vähemmän houkuttelevaksi. Näin se voi olla jopa hyödyllistä kokea.

Ihannoitu, viihteellinen väkivalta taas tempaa mukaan kritiikittömästi, houkuttelee samastumaan aggressiiviseen sankariin ja näyttää väkivallan hyväksyttävämpänä kuin dokumentaarinen. Mediakasvatuksen tärkeä tehtävä olisi tunnistaa erilaisia esittämistapoja, tulkita niiden arvomaailmaa ja pohtia, miten realistisesti tai epärealistisesti aggression seuraukset esitetään.

Sensuuri, kauhistelu eivätkä tekniset kontrolloikeinot suojaa median riskeiltä. Sen sijaan itsenäinen, aktiivinen ja kriittinen ote mediaan suojaa. Tasapainoinen kehitys vaatii arkista puurtamista, erimielisyyksiä ja niiden ratkaisemista, turhaumien ja kielteisten tunteiden kanssa pärjäämistä.

Kaikki me ihmiset osaamme olla aggressiivisia, mutta oman aggression hallinta on ihmiseksi kasvamisen perustehtävä. Heikoimmilla aggressionsa kanssa ovat he, joilla on vähäisimmät itsehallinnan voimat. Tässä media voi sekä tukea että höllentää itsehillintää. Oleellista on, esittääkö se väkivallan kaunistellussa vai kriittisessä valossa.

2.5 Mediapelot

Mitä tehdä, jos lapseni on pelästynyt jotain mediassa näkemäänsä?

Lähtökohtaisesti pientä lasta pitää yrittää suojella pelottavalta mediamateriaalilta. Joskus uutiset sodista, katastrofeista, terrorismista ja onnettomuuksista tavoittavat myös lapset. Nuoret huomaavat uutiset netin kautta usein jo ennen vanhempiaan. Tällaisissa tapauksissa on hyvä tiedostaa, että lapsi tulkitsee tilanteita aina vanhempien ja läheisten ihmisten reaktioiden pohjalta. Lasta ei voi kokonaan suojata uutisilta eikä häneltä voi aina salata, että jotain pahaa on tapahtunut. Lapsi aistii vakavan tilanteen ja mikäli hänelle ei kerrota siitä, hän täyttää tietonsa aukot mielikuvituksen ehkä todellisuutta hurjemmillakin tuotoksilla.

Lasta täytyy suojata liialta uutisvirralta. Aikuisellekaan ei ole hyväksi seurata kriisiuutisia kokopäiväisesti. On tärkeää laittaa televisio, tietokone ja radio välillä kiinni ja jatkaa omaa arkea järkyttävistä asioista huolimatta.

Mikäli lapsi on pelästynyt tai ahdistunut mediasisällöstä, aikuisen tulee ottaa lapsen huoli vakavasti ja auttaa lasta käymään järkyttävää kokemusta läpi. Vaikka pelon aiheuttaja olisi satuolento, on lapselle huoli ja pelko totisinta totta.

Katastrofista järkyttynyt lapsi voi oireilla monella tavalla: lapsi saattaa vaikuttaa taantuneelta ja alkaa esimerkiksi kastella öisin, vaikka olisi oppinut jo kertaalleen kuivaksi. Lapsen käytös voi muuttua vetäytyväksi, araksi tai aggressiiviseksi. Usein pelottavat asiat muistuvat mieleen nukkumaanmeno-aikaan, ja nukahtaminen saattaa vaikeutua.

Lapsen mediapelon selvittäminen muuttuu hankalaksi silloin, kun aikuinen ei tiedä, mistä lapsi on pelästynyt. Pienillä lapsilla ei aina ole sanoja ahdistuksensa kuvailemiseen, ja siksi aikuisen täytyy tietää, mitä mediasisältöjä lapsi näkee ja kuulee.

Olenneista on pyrkiä palauttamaan pelästyneen lapsen turvallisuudentunne. Joskus tähän kuluu paljonkin aikaa, ja kasvattajan on oltava valmis käymään yhä uudestaan läpi lapsen huoli ja pelko. Lapsen pelkotiloihin parasta vastalääkettä on tavallinen ja turvallinen elämänrytmi. Mikäli pelot eivät tunnu kotikonstein helpottavan, kannattaa hakea apua esimerkiksi neuvolasta tai koulupsykologilta.

Näin puutut mediapelkoihin:

1. Kerro lapselle, että hän on turvassa ja että aikuiset pitävät lapsesta huolta.
2. Kysele lapselta, mitä hän on pelästynyt ja mikä siinä oli pelottavaa
3. Käykää yhdessä läpi pelottava kokemus: keskustelkaa tai vaikka piirtäkää
4. Vastaa lapsen kysymyksiin selittämällä pelottavan asian olennaiset seikat. Älä kerro enempää kuin on tarpeen.
5. Jos aikuisille tarkoitettu mediasisältö on aiheuttanut pelon, kerro lapselle, ettei esitystä ole tarkoitettu hänelle.
6. Ethän painosta lasta häntä järkyttäneen sisällön pariin.
7. Muista, ettei tunne-elämän kehitystä voi nopeuttaa karaisemalla!

Miten käsitellä pelottavia uutisia lasten kanssa?

1. Kerro lapselle, mitä on tapahtunut hänen käsityskykyensä sopivalla tavalla.
2. Tarjoa turvaa, syliä, kosketusta.
3. Viestitä, että tilanne on hallinnassa.
4. Mikäli tapahtuma ei uhkaa lasta tai tämän läheisiä, kerro se lapselle selvästi.
5. Kuuntele, vastaa lapsen kysymyksiin.
6. Rajoita uutisten seuraamista, suojaa alle kouluikäiset raaoilta uutiskuvilta.

2.6 Vauvan televisionkatselu

Onko televisionkatselusta vauvalle haittaa? Mitä vaikutuksia varhaisella ruudun tuijottamisella voi olla?

Audiovisuaalisen median käyttöä vauva- ja taaperoiikäisten kanssa tulisi harkita tarkkaan, sillä aivan pienten lasten kehitykselle digitaalisella ja audiovisuaalisella medialla ei tiettävästi ole juuri positiivista annettavaa. Päinvastoin taaperoiässä television ääressä vietetty aika on tutkimusten mukaan yhteydessä kouluiän keskittymisvaikeuksiin. Jopa vauvoille tarkoitetuilla DVD-ohjelmilla on havaittu yhteyksiä tavallista hitaampaan puheenkehitykseen. Vaikka tutkimuksissa on vaikea tavoittaa tulosten perimmäistä syytä, on kuitenkin mahdollista, että televisiosisällöt sisältävät liikaa välkettä ja vilinää pienille kehittyville aivoille. Mediatouhuista sopivimpia pienille ovat sellaiset sisällöt, joita lapsi voi tutkia rauhassa omaan tahtiinsa, esimerkiksi kuvakirjat.

[illegible]

3 Internet ja digitaaliset pelit

3.1 Nettitutut

14-vuotiaani juttelee netissä myös tuntemattomien ihmisten kanssa. Pitäisikö tästä huolestua? Vai onko nettiyhteisöistä jotain hyötyä?

Internetin erilaiset keskusteluryhmät ja yhteisöpalvelut ovat nuorille tavallinen tapa jakaa ajatuksia ja saada uusia ystäviä. Netin kautta on helppo tavoittaa ihmisiä, jotka ovat kiinnostuneet esimerkiksi samantyylisestä musiikista tai harrastuksista.

Nimimerkin suojissa on helppo puhua aroistakin asioista, ja esimerkiksi koulukiusatuille nettikeskustelut voivat olla tärkeitä vertaistuen lähteitä. Ujoille nuorille nettiympäristö on vapauttava paikka, kun uusiin tuttavuuksiin voi ottaa yhteyttä ilman pelkoa punastelusta ja sanojen sekaantumisesta.

Nettituttujen porukka rikastaa monen nuoren sosiaalista maailmaa. Usein netistä tuttuja henkilöitä tavataan myös kasvokkain, ja nettituttavuuksista voi kehittyä tärkeitä ystävyssuhteita. Vanhemman tulee kuitenkin olla selvillä siitä, kenen kanssa lapsi viettää aikaansa – niin netissä kuin ulkomaailmassakin – ja opastaa nuorta turvalliseen kanssakäymiseen internetissä.

Epäilyttävät ja tunkeilevat yhteydenotot kannattaa torjua heti alkuunsa, eikä omia yhteys- tai henkilötietoja kerrota julkisesti. Mikäli nuori haluaa tavata nettituttuja kasvotusten, tapaamiset tulee järjestää julkisille paikoille eikä ensitapaamiseen kannata mennä yksin. Monet nettiyhteisöt järjestävät jäsenilleen joukkotapaamisia eli miittejä yleisillä paikoilla, mikä on tavallisesti turvallinen tapa tutustua kerralla useampaan juttukaveriinsa.

3.2 Epäilyttävät aineistot

Mihin voin ilmoittaa, jos törmään netissä epäilyttäviin aineistoihin tai henkilöihin?

3.2.1 Lapsiporno ym. laitton tai haitallinen aineisto

Pelastakaa Lapset ry ylläpitää Nettivihje-verkkopalvelua, johon voit ilmoittaa sivuista, jonka epäilet sisältävän lasten hyväksikäyttöä tai muuta laitonta aineistoa.

3.2.2 Huijaukset, petokset, vihasivut ym. laittomuudet

Laittomista teoista tai laittomiin ilmiöihin liittyvästä materiaalista, kuten valheellisista internet-sivuista tai sähköpostissa liikkuvista petosyrityksistä, voit ilmoittaa keskusrikospoliisin internet-rikosvihjepalveluun (vihje.internet@krp.poliisi.fi).

3.2.3 Sopimaton markkinointi

Kuluttaja-asiamies valvoo mainonnan eettisiä periaatteita ja alaikäisten suojelua koskevia säännöksiä. Heille voi tehdä ilmoituksen virheellisestä markkinoinnista, kohtuuttomista sopimusehdoista tai muusta kuluttajan oikeussuojaa loukkaavasta menettelystä.

3.2.4 Henkilötietojen väärinkäytökset

Tietosuojavaltuutettu ohjaa, neuvoo ja valvoo henkilötietojen käsittelyä. Tietosuojavaltuutetun toimisto antaa myös puhelinneuvontaa.

3.2.5 Muu loukkaava tai sopimaton aineisto

Muissa tapauksissa kannattaa ottaa yhteyttä omaan internet-operaattoriin tai sivujen ylläpitäjään.

3.3 Esto-ohjelmat

Miten voin estää lapseni pääsyn internetin sopimattomille sivustoille?

Tietokoneelle asennettavan lapsilukon eli esto-ohjelman avulla voidaan rajoittaa lapsen internetin käyttöä ja estää eksyminen ei-toivottuun aineistoon. Ohjelma voidaan asettaa estämään pääsy sellaisille sivuille, jotka sisältävät lapsille sopimatonta aineistoa (esim. seksi, väkivalta, uhkapelit). Tämän lisäksi monilla esto-ohjelmilla voi estää myös tiedostojen lataamista internetistä sekä sähköpostin ja pikaviestiohjelmien käyttöä. Joillakin esto-ohjelmilla voi rajoittaa internetissä vietettävää aikaa.

Esto-ohjelmat eivät ole täydellisiä. Ne saattavat estää pääsyn monille hyödyllisille sivuille, eivätkä suodata sataprosenttisesti sitä, mitä lupaavat. Osaava lapsi voi löytää keinon kiertää asetetut estot. Esto-ohjelmat sopivat parhaiten pienille lapsille, jotka voivat vahingossa eksyä haitallisen aineiston pariin. Esto-ohjelman voi asettaa toimimaan lapselta näkymättömissä. Lapsen ja vanhemman välisen luottamuksen kannalta on kuitenkin parempi puhua avoimesti tästäkin asiasta. Esto-ohjelmat eivät korvaa yhteisiä sääntöjä ja vanhemman ja lapsen välisiä keskusteluja kielletystä ja sallitusta.

3.4 Kerta-annos

Mikä on sopiva kerta-annos pelaamista tai netin käyttöä kerrallaan?

Tarkkaa aikarajaa on mahdoton sanoa. Yli tunti koneen ääressä ilman taukoa on pitkä aika kenelle tahansa, eikä tee hyvää niskalle ja selälle. On tärkeää jaloitella ja puuhata muuta välillä.

Monessa perheessä on sovittu, että pitää harrastaa ainakin saman verran ulkoilua tai muuta toiminnallista puuhaa kuin koneen äärellä istumista. Joissain perheissä sovitaan aikarajoituksia, esimerkiksi tunnin peliajasta kerralla. Osa viikonpäivistä voidaan hyvin rajata varsinkin pienemmiltä lapsilta kokonaan pelittömiksi päiviksi.

3.5 Koukussa

Milloin netin käytöstä tai pelaamisesta pitää olla huolissaan?

Netti ja tietokonepelit koukuttavat elämyksellisyytensä vuoksi perinteisiä medioita tehokkaammin. Nuori saattaa viihtyä pelikoneen tai netin parissa suunnattoman pitkiä aikoja. Peli-into saattaa ihmetyttää ja huolestuttaa vanhempia. Into menee kuitenkin yleensä ohi.

Riippuvuudesta puhutaan silloin, kun omat voimat eivät riitä koneen sammuttamiseen - kun surffailusta tai pelaamisesta tulee pysyvästi hallitsematonta ja pakonomaista. Elämästä katoaa rytmi, kun pelaaja unohtaa syödä ja nukkua. Nettimaailman ulkopuoliset ystävät häviävät.

Internetin ja tietokonepelien alituinen käyttö vaarantaa sosiaalisten taitojen kehityksen. Se vie leijonanosan ajasta, joka nuoruusiässä olisi tärkeää suunnata kasvokkaiseen vuorovaikutukseen. Sosiaaliset tukiverkot ja arkiset ongelmanratkaisutaidot eivät kehity pelkästään netissä.

Kun peli tai nettisivusto tarjoaa seuraa, sitä tulee herkästi käytettyä liikaa. Riski jäädä koukuun kasvaa, jos pelaaminen tai nettisuhteet korvaavat tai täydentävät ihmissuhteita. Koukuttuminen saattaa kieliä esimerkiksi koulukiusaamisesta tai masennuksesta.

Jos olet huolissasi nuoresi tietokoneen käytöstä, osoita kiinnostusta hänen toimintaansa, mutta kannusta häntä myös muihin harrastuksiin ja ystävien pariin. asiat ovat yleensä hyvin, jos nuorella on yksikin oikea ystävä ja jokin toinen harrastus koneen lisäksi.

Riippuvuudesta saattaa olla kyse, kun nuori

1. ei pysty hallitsemaan pelaamistaan tai internetin käyttöään
2. muuttuu levottomaksi ja ärtyisäksi, jos koneen käyttö keskeytyy
3. unohtaa muut tehtävät ja aikataulut eikä pidä lainkaan koneelta taukoja
4. syö koneen äärellä
5. tuntee vieroitusoireita verkon ulottumattomissa
6. laiminlyö liikunnan, syömisen ja nukkumisen
7. laiminlyö ihmissuhteet tai koulun internetin käytön vuoksi.

Selkeät säännöt, esimerkiksi säännölliset nukkumaanmenoajat, suojaavat liikkakäytöltä. Tietokoneet ja pelilaitteet kannattaa sijoittaa yhteisiin tiloihin, jolloin lapsi ei voi käyttää niitä salaa.

3.6 Kiinnostuksen puute

Lapseni haluaisi minusta peliseuraa, mutta pelit ovat niin kovin pitkiä ja monimutkaisia. Ei minulla ole aikaa eikä kiinnostusta perehtyä niihin. Mitä teen?

Moni lapsi todella toivoisi vanhempiensa osallistuvan pelihetkiin, ja parhaimmillaan pelit ovat mukavaa koko perheen tekemistä. Jos vanhempien aika ja kiinnostus on kuitenkin kortilla, kannattaa ehdottaa, että pelaistte yhdessä ns. pikkupelejä. Ne eivät vaadi perehtymistä ja kestävät vain hetken kerrallaan. Näitä pelejä löytyy tuhansittain ilmaiseksi internetistä (mm. www.aapeli.fi, www.miniclip.com). Jos perheessä on pelikonsoli, mukavia ja helppokäyttöisiä koko perheen pelejä ovat erilaiset toiminnalliset pelit, esimerkiksi laulu- ja urheilupelit.

Vanhempi voi myös mainiosti osallistua lapsen peliharrastukseen vain katsomalla lapsen pelaamista ja osoittamalla kiinnostusta lapsen suosikkipelejä kohtaan – samaan tapaan, kuin esimerkiksi kiekkojunnun vanhemmat seuraavat pelejä kaukalon laidalla.

3.7 Kotona ei tietokonetta

Jääkö lapsi jostain paitsi, jos kotona ei ole tietokonetta?

Lapsi voi kasvaa ihan rauhassa ja elää tavallista arkielämää ilman tietokoneita ja pelikonsoleita. Perusturvallisuus ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeimpiä kehityksen haasteita alle kouluikäisillä lapsilla. Tietoteknisten taitojen oppimisessa ei ole herkkyysskautta – niitä ehtii oppia myöhemminkin. Olisi kuitenkin tärkeää, että kouluiässä tutustuttaisiin myös tieto- ja viestintäteknologioihin, onhan niiden hallinta nykyajan kansalaistaito. Siksi olisi hyvä, että ainakin kouluissa kaikki nuoret pääsisivät osallisiksi näistä taidoista. Varhaisnuoruudesta alkaen internet muuttuu usein tärkeäksi jo olemassa olevien ystävyyssuhteiden ylläpitämisen areenaksi. Nuori saattaa kokea itsensä ryhmän ulkopuoliseksi, mikäli hänellä ei ole mahdollisuutta jutella kavereidensa kanssa netissä.

3.8 Nettikiusaaminen

Mitä nettikiusaaminen on? Miten mahdollisessa kiusaamistilanteessa pitäisi toimia?

Netti on vain väline ihmisten toiminnalle, joten lähes kaikki perinteisen kiusaamisen muodot kuten pilkka, juorut, uhkailu ja syrjintä, ilmenevät myös netissä. Nettikiusaajat voivat myös huijata itselleen toisen käyttäjän varusteita verkkopeleissä tai lähettellä ilkeitä viestejä toisen nimissä. Nettikiusaaminen on usein jatkoa koulussa tapahtuvalle kiusaamiselle ja kiusaaja on yleensä kiusatun tuttu.

Paras tapa välttyä kiusatuksi tulemiselta on käyttäytyä itse asiallisesti eikä provosoida turhaan muita. Lisäksi yhteisöpalvelujen kaverilistoille ei kannata hyväksyä ketä vain. Epämiellyttävät kontaktit kannattaa lopettaa heti alkuunsa. Jos kuitenkin kokee tulleen kiusatuksi, ei kannata lähteä mukaan haukkumiseen ja uhkailuun, vaan palvelun mahdollisuuksien mukaan estää kiusaajalta tulevat viestit. Kiusaamisviestit kannattaa tallentaa, jotta niitä voi käyttää todisteena tilanteen selvittämisessä.

Jos kiusaaja on tuttu lapsen koulusta tai harrastuksista, kannattaa ottaa yhteyttä suoraan kiusaajan vanhempiin. Myös opettaja haluaa varmasti tietää tapauksesta, jos kiusaaja ja kiusattu ovat samalla luokalla. Kiusaamistilanteissa on hyvä olla yhteydessä myös sen palvelun tarjoajaan, jossa kiusaaminen on tapahtunut. Monet yhteisöpalvelut voivat lähettää kiusaajan ”jäähyille”. Kannattaa ottaa rohkeasti yhteyttä poliisiin, mikäli kiusaaminen sisältää vakavia uhkauksia tai törkeää kiusatun kunnian loukkaamista.

3.9 Netin julkisuus

Mikä netissä on julkista ja mikä ei?

Kysymys on kinkkinen: julkisuuden ja yksityisyyden raja hämärtyy netissä helposti, kun samassakin palvelussa saattaa olla mahdollisuus sekä yksityiseen että julkiseen keskusteluun. Tämän vuoksi käyttäjän tulee perehtyä kunnolla jokaiseen käyttämäänsä palveluun.

Usein unohtuu, että netti on maailmanlaajuinen tiedotusväline. Omia henkilötietoja ja henkilökohtaisia asioita saatetaan jakaa netissä hyvinkin varomattomasti, vaikka niitä ei koskaan suostuttaisi julkaisemaan vaikka oman paikkakunnan sanomalehdessä. Toisinaan etenkin nuoret saattavat ajatella, että heidän kuviaan katsovat vain omanikäiset kaverit, vaikka todellisuudessa ne ovat koko maailman nähtävillä.

Esimerkiksi toisen henkilön pilkkaaminen tai tämän henkilötietojen levittelyminen ovat netissä sen julkisen luonteen vuoksi rikoksia. Samoin kiusaaminen netissä saattaa pian muuttua kunnianloukkaukseksi, josta on Suomessa tuomittu myös koululaisia.

Netin julkisuus ei kuitenkaan ole vain negatiivinen asia. Esimerkiksi nuorilla taiteilijoilla on netin kautta ennennäkemättömän laajat mahdollisuudet esitellä taidettaan yleisölle. Samoin vaikuttaminen yhteiskunnallisiin asioihin on netissä helppoa, kun uutiset ja kannanotot saavat nopeasti suuren yleisön. Onpa nettiä käytetty myös rikosten ratkaisemiseen: poliisi on päässyt nettiin ladattujen videoiden kautta esimerkiksi kaahareiden jäljille.

4 Pelisäännöt

4.1 Naapurissa saa katsoa

Mitä tehdä, kun naapurissa saa katsoa väkivaltaelokuvia, jotka ovat kotona kiellettyjä?

Kannattaa jutella asiasta naapurien ja lapsen ystävien vanhempien kanssa. Kannattaa sopia yhteisistä pelisäännöistä naapureiden ja kaveripiirin kesken. Asia voidaan ottaa esille myös vanhempainillassa. Saattaa olla niin, että kaikki vanhemmat eivät edes ole huomanneet, että heillä on kotona lapsille sopimattomia elokuvia tai pelejä.

Kielletty kiinnostaa lapsia, ja etenkin pojilla karmivista mediakokemuksista tulee usein niin sanottuja miehuuskokeita. Epävarmuus peitetään rehentelyllä ja oman rohkeuden korostamisella. Moni kasvattaja kuulee lapseltaan olevansa se ainoa tiukkis, joka ei salli hurjia mediasisältöjä, mutta kasvatusvastuun kantaminen tarkoittaa joskus myös tiukkiensa oloa. Kasvatustehtävään kuuluu tämä perusasetelma, jonka varaan perusturva rakentuu: vanhemman tehtävä on tehdä rajoja ja lapsen ”tehtävä” on uhmata niitä. Jos rajoja ei olisi, lapsi olisi turvaton ja liian suuren vastuun edessä.

Rajoista on tärkeä keskustella kasvavan lapsen kanssa. Valintoja pitää tehdä yhdessä, jotta lapsi oppisi käyttämään tulevaisuudessa mediaa sopivassa määrin ja itselleen sopivalla tavalla. Kun kasvattaja perustelee ikäraajat ja muut mediankäyttöön liittyvät säännöt, lapsi usein hyväksyy ne yllättävän hyvin. Lapsi hyväksyy esimerkiksi pelirajoitukset, jos hän ymmärtää niiden kytköksen epäsopeisiin

sisältöihin. Mikäli hän ymmärtää, että vanhempi pitää peliä hänelle liian vaikeana, hän todennäköisemmin kapinoi ikärajoja vastaan.

4.2 Ikärajat

Mihin elokuvien, television ja pelien ikärajat perustuvat ja miksi niitä pitäisi noudattaa?

Lapsen mediapelkojen taustalla on usein ikätasolle sopimaton materiaali, minkä takia lasta on suojeltava hämmäntäviltä ja pelottavilta mediasisällöiltä.

Suomessa kuvaohjelmat (elokuvat, televisio-ohjelmat ja digitaaliset pelit) on merkittävä ikärajalla ja sisältösymboleilla. Merkintöjä käytetään televisiossa, elokuvateattereissa, internetissä (mm. netti-tv) ja tallenteissa.

Kuvaohjelman mukaiset ikärajamerkinnot ja sisältösymbolit auttavat vanhempia valitsemaan lapsille sopivia ohjelmia ja pelejä. Lain tarkoituksena on suojella lapsia ohjelmien ja pelien mahdollisilta haitoilta.

Ikärajat eivät ole suosituksia, vaan ne kertovat sisällön haitallisuudesta ikärajaa nuoremmalle lapselle. Ne perustuvat kehityspsykologiaan; tietyn ikäinen lapsi on kehityksessään tasolla, jolloin tietyt mediasisällöt voivat olla haitallisia lapsen kehitykselle.

Tunnetko esimerkiksi televisio-ohjelmien ikärajamerkinnot?

Kuvaohjelman mukaiset ikärajamerkinnot ovat S, 7, 12, 16 ja 18. Ohjelmissa käytetään myös sisältösymboleja, jotka kertovat millaisen haitallisen sisällön vuoksi ikäraja on asetettu. Näitä ovat väkivalta, ahdistus, seksi, huumeet ja päihteidenkäyttö.

Kaikille sallittu (S) ohjelma ei tarkoita lastenohjelmaa, vaan ohjelmassa ei ole lapsille haitallista sisältöä. Ohjelman teemat saattavat kuitenkin käsitellä asioita, jotka eivät ole lapsille ajankohtaisia.

Vanhemmalla on moraalinen vastuu siitä, että mediasisältö soveltuu lapselle. Vastuun ottaminen luo lapselle turvalliset rajat.

Esimerkiksi elokuvateattereissa ikärajoista 7, 12, ja 16 voidaan joustaa kolme vuotta silloin, kun lapsi on aikuisen seurassa. Tallenteita ei kuitenkaan myydä, lainata tai vuokrata ikärajaa nuoremmalle, vaikka lapsen huoltaja olisikin mukana. Tämä koskee myös kirjastoja.

Vanhemman on hyvä tutustua lapsen katsomaan televisiotarjontaan ensin itse. Kaikilla ohjelmilla, kuten opetus-, sivistys-, kulttuuri-, musiikki-, urheilu-, visailu-, harrastus-, keskustelu-, ajankohtais- ja uutisohjelmilla, ei ole ikäraja- ja sisältömerkintää.

Lasta voi pelottaa myös sisältö, joka on arvioitu hänelle sopivaksi. Tutkimusten mukaan suurimman osan lasten mediapeloista aiheuttavat lastenohjelmissa nähdyt asiat. Pelko on lapsen mielessä totta, vaikka pelon aiheuttaja olisi satuolento.

Suullisen sadun tai tarinan kuulija voi kuvitella sadun mielessään niin hurjaksi kuin uskaltaa. Filmattu tarina tulee samanlaisena kaikkien silmille riippumatta kehitystasosta. Oliot voivat olla paljon pelottavampia kuin lapsen oma mielikuvitus pystyisi kuvittelemaan, minkä vuoksi kuvallinen tarina voi olla voimakkaampi kuin kerrottu.

Uudet ikärajamerkinnot ovat yhteneväisiä monissa peleissä käytössä olevien yleiseurooppalaisten PEGI-merkintöjen kanssa. PEGI on lyhenne sanoista Pan European Game Information.

Merkinnöillä ei arvioida pelin sopivuutta, vaikeutta tai taitoa, vaan ikärajamerkinnot 3, 7, 12 ja 16 ja 18 kertovat sisällön haitallisuudesta ikärajaa nuoremmalle lapselle. Peleissä käytetään seitsemää sisältösymbolia, jotka ovat väkivalta, kiroilu, kauhu, seksi, huumeet, syrjintä ja uhkapeli.

Kuvaohjelmien ikärajat eivät aina kerro riittävästi sisällöstä. Esimerkiksi pelien arvomaailmaan on hyvä tutustua ennen kuin pelin luovuttaa lapselle. Sopivasta ikärajasta huolimatta kuvaohjelma voi sisältää arvoja, joiden ei haluaisi kuuluvan lapsen maailmaan.

Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä tärkeämpää on, että vanhempi ja lapsi tutustuvat mediasisältöihin yhdessä. Näin vanhempi luo lapselle turvallisuutta. Silloin myös mediapelkoja on helpompaa ehkäistä.

Suomessa kuvaohjelmien ikärajaluokittelu siirtyi vuoden 2012 alusta pääosin media-alalla työskenteleville itsenäisille kuvaohjelmaluokittelijoille. Valtion elokuvatarkastamon tilalle perustettu Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus kouluttaa luokittelijat ja valvoo heidän toimintaansa.

4.3 Ekaluokkalaisella oma kännykkä

Melkein kaikilla lapseni luokkatovereilla on oma kännykkä. Tarvitseeko ekaluokkalainen oman kännykän?

Kysymykseen ei ole yhtä oikeaa vastausta, vaan tilannetta pitää arvioida perhekohtaisesti. Toiset kokevat kännykän hyvin tarpeelliseksi. Kännykkä luo turvallisuuden tunnetta, kun lapsi voi aina saada yhteyden vanhempiinsa. Toiset taas pärjäävät mainiosti ilman, kun vanhemmat ja lapset ovat sovittuihin aikoihin sovituissa paikoissa.

Kun pohditaan oman kännykän hankintaa lapselle, pitää miettiä, millaiseen käyttöön sitä tarvitaan. Jos lapsen tulee vain tavoittaa vanhemmat ja päinvastoin, kallis minitietokone vastaa perheen tarpeisiin huomattavasti yksinkertaisempi kuin yksinkertainen perusmalli. Harva lapsi tarvitsee kännykkäänsä nettiyhteyttä, jonka käyttöä vanhempien on hyvin vaikea valvoa. Henkilökohtaisen puhelimen tarpeellisuuden aina mukana kulkevana esineenä voi kyseenalaistaa. Voisiko perheen lapsilla olla sen sijaan yhteisenä ”kotipuhelimenä” kännykkä, joka viedään pois kotoa vain poikkeustapauksissa?

Kännykkä tulossa – tietääkö lapsi,

1. kuinka puhelinta käytetään.
2. kuinka asioidaan kohteliaasti puhelimitse vähemmän tuttujen henkilöiden kanssa.
3. missä ja milloin puhelimeen voi puhua. Milloin puhelin täytyy pitää äänettömällä tai kokonaan suljettuna. Esimerkiksi monissa kouluissa puhelimen tulee olla koko koulupäivän käyttämättömänä repussa.
4. ettei kännykkää saa käyttää kiusaamiseen. Jopa joka neljättä peruskoululaista on kiusattu kännykän välityksellä esimerkiksi pilasoitoilla ja uhkausviesteillä. Kamerakännykät ovat mahdollistaneet uuden tavan kiusata eli levittämällä ilkeitä kuvia. Lapselle pitää puhua oman puhelimen hankinnan yhteydessä kanssaihmisten kunnioittavasta kohtelusta. Esimerkiksi kuvattavalta tulee aina pyytää lupa ennen kuvan ottamista.

Vanhempien kannattaa harkita saldorajaa tai palvelunumeroestoa lapsen puhelimeen.

4.4 Perheiden pelisääntöjä

Minkälaisia pelisääntöjä muissa perheissä on median käytölle?

Mediankäyttö on yksi eniten riitoja aiheuttava asia lapsiperheissä. Monissa perheissä on huomattu, että selkeät pelisäännöt vähentävät näitä riitoja. Yksi keino on tehdä kirjallinen sopimus, jossa listataan perheen omat pelisäännöt ja sovitaan niihin sitoutumisesta. Yhdessä voidaan sopia mm. nettiystävien tapaamisesta ja medialaitteiden käytön aikarajoista. Pelisäännöt voidaan tulostaa ja kiinnittää esim. tietokoneen tai television viereen. Myös sääntöjen rikkomisen seurauksista on hyvä sopia etukäteen.

Pelissäännöt pitää suhteuttaa lapsen ikään ja kehitystasoon. Sääntöjä on päivitettävä lapsen kasvaessa.

Esimerkkejä perheiden pelissäännöistä

1. nettiä saa käyttää vain, kun aikuisia on kotona
2. lapsi ei juttele netissä vieraiden ihmisten kanssa kahden kesken
3. lapsi saa käyttää vain linkkejä, jotka on yhdessä asetettu suosikeiksi
4. medialaitteita saa käyttää yhtä kauan kuin on ulkoillut / leikkinyt muuta / harjoitellut soittoläksyä
5. kännykässä on saldoraja ja palveluestot
6. nettipalveluihin rekisteröitymiseen kysytään vanhempien lupa
7. kouluiltoina televisio ja tietokone sammutetaan sovittuun aikaan.

5 Nuorten suosimat nettipalvelut

Lapset ja nuoret kuluttavat nettisisältöjä, kuten katsovat videoita ja pelaavat, kommunikoivat ystäviensä ja uusien tuttavuuksien kanssa sekä tuottavat itse monenlaisia sisältöjä nettiin.

He tuovat netinkäytöllään esiin omaa osaamistaan ja taitojaan. Myös ne lapset ja nuoret, jotka eivät jaa netissä itse tehtyä, käyttävät nettiä ideoiden, vinkkien ja uuden tiedon etsimiseen.

Netin kautta saaduilla kokemuksilla voi olla merkittävä asema nuoren oppijan kehityksessä. Vanhemman velvollisuus on huolehtia, että kokemukset tukevat lapsen kasvua. Tämä on vanhemmille haasteellista, sillä lasten ja nuorten mediaympäristö ja etenkin netinkäyttöön liittyvät asiat muuttuvat nopeasti.

5.1 Yhteisöpalvelut

1. Ylläpidetään ja luodaan uusia ihmissuhteita, esimerkiksi Facebook, Instagram, Ask.fm.
2. Esitellään kuvia ja vaihdetaan kuulumisia, muokataan omaa profiilia, pelataan minipelejä ja liitytään erilaisiin harrastus- ja kiinnostusryhmiin.
3. Useimmiten nuoret juttelevat ennalta tuttujen ihmisten kanssa.
4. Yhteisöpalveluissa voi olla myös Chat-mahdollisuus, jolloin chatataan omalla nimellä tai profiilin nimimerkillä.

5.2 Blogit, mikroblogit

1. Muotia, harrastuksia ja ilmiöitä esittelevät ja käsittelevät vuorovaikutteiset nettisivut
2. Päiväkirjamaisia ja usein kirjoittajan henkilökohtainen näkökulma aiheeseen
3. Blogi voi olla yleinen tai salattu. Salatuissa voi kertoa esimerkiksi lähipiirille lomamatkan kulusta.
4. Bloggaaminen on mahdollista myös osassa yhteisöpalveluista
5. Mikrobloggauksella tarkoitetaan tekstiviestimäisten, lyhyiden merkintöjen lähettämistä mikroblogin palveluun, esim. Twitter, Tumblr.

5.3 Pikaviestimet

1. Käytetään lähinnä tuttujen kavereiden tai sukulaisten kanssa jutusteluun reaaliaikaisesti, ilmaiseksi ja yksityisesti joko chattaamalla tai videopuhelulla, esimerkiksi Skype, WhatsApp, Kik Messenger.
2. Tarjolla myös palveluita, joissa toisilleen tuntemattomat netinkäyttäjät pääsevät keskusteluun webkameran ja chatin kautta.

5.4 Video-, elokuva- ja musiikkisivustot

1. Videopalvelut, esimerkiksi YouTube tai Vimeo, toimivat viihdekäytön lisäksi hakukoneina, joista etsitään esimerkiksi opetusvideoita (kitaransoitto, käsityöt, maalaus- ja tuunausohjeet)
2. Musiikki- ja elokuvasivustoilla voi julkaista ilman suuria kustannuksia omaa musiikkia ja videoita, kommentoida muiden tuotoksia ja kehittää yhteisiä projekteja muiden kanssa.

Sovi, ettei lapsesi liity yhteisöpalveluihin tietämättäsi. Huolehdi siitä, että lapsesi osaa suojata oman yksityisyytensä ja että hän ymmärtää toiset huomioonottavan viestinnän tärkeyden, netiketin

merkityksen. Yhteisöpalveluissa on usein myös vanhemmille suunnattu sivu, jossa kerrotaan palvelusta ja sen turvallisuudesta lapsille.

Tutustu lapsesi käyttämiin nettipalveluihin, jotta pystyisit arvioimaan sopiiko se lapsellesi. Voit tehdä tämän arvioinnin myös yhdessä lapsen kanssa esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

1. Sopivatko sivuston kohderyhmä, palvelut ja sisällöt lapsellesi?
2. Ovatko yksityisyysasetukset selkeät ja helpot käyttää?
3. Onko palvelun ylläpitoon helppo ottaa yhteyttä?
4. Onko käyttö ilmaista vai onko siellä myös maksullisia palveluita?
5. Voiko oman profiilin poistaa?
6. Onko käyttöehdoissa ja säännöissä määritelty seuraavia asioita: Millainen käytös on kiellettyä? Millaista materiaalia sivustolla ei saa julkaista? Miten ja mihin voi ilmoittaa käyttösääntöjen rikkomuksista ja millaisia seuraamuksia käyttöehtojen rikkomisesta seuraa?

6 Toimintavinkkejä yhteisiin mediahetkiin

Toimintavinkkien tavoitteena on lisätä vanhempien mediakasvatusvalmiuksia, herättää vanhempien kiinnostus lasten mediakulttuuria ja median käyttöä kohtaan sekä antaa heille valmiuksia ohjata lasten turvallista median käyttöä.

Toimintavinkit kannustavat vanhempia tutustumaan lastensa mediankäyttöön, tutkimaan median mahdollisuuksia ja tuottamaan sisältöä yhdessä. Toiminnan toivotaan innostavan vanhempia viettämään aikaa lastensa kanssa median parissa. Mukavia toimintahetkiä!

6.1 Meidän perheen pelihahmo

Suunnitelkaa perheenne oma pelihahmo.

1. Tahtakaa paperiliuska kolmeen suunnilleen yhtä suureen osaan.
2. Yksi ryhmästä piirtää liuskan yläpään taitokseen pelihahmolle pään. Kaulaosa kannattaa piirtää niin, että se näkyy hieman myös keskimmäisen taitoksen yläosassa, jotta seuraavan piirtäjän on helpompi jatkaa kuvaa. Tahtakaa pääosa piiloon liuskan taakse. Muut eivät saa nähdä piirrosta vielä tässä vaiheessa.
3. Seuraava perheenjäsen jatkaa piirrosta. Hän piirtää hahmolle keskivartalon niin, että piirroksen alareuna näkyy hieman alimman taitoksen yläreunassa.
4. Seuraava perheenjäsen jatkaa piirrosta. Hän piirtää hahmolle vartalon alaosan.
5. Avatkaa taitokset, ja uusi pelihahmonne on syntynyt! Keksikää hahmolle nimi ja ideoikaa, millaisessa peliympäristössä pelihahmonne voisi toimia. Mitä ominaisuuksia sillä on? Muistuttaako hahmonne jotakin olemassa olevaa pelihahmoa?

6.2 Keksi ja kerro eläinsatu

Mielikuvitus lentoon! Keksikää koko perheen yhteinen eläintarina ja kertokaa se pehmoeläinten tai käsinukkien avulla.

6.3 Sadutushetki

Sadutushetki alkakoon! Pyydä lasta kertomaan satu. Kirjoita satu paperille ylös juuri sellaisena kuin lapsi sen kertoo. Jos lapsen on vaikea päästä alkuun, voit antaa vihjeitä aiheesta lapsen oman mielenkiinnon alueilta (esimerkiksi suosittu mediahahmo TV:stä tai peleistä, harrastukset, lempieläimet tai lemmikit)

”Kerro satu. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.

Lukekaa tarina lopuksi.

6.4 Vauhtia kuvaan

Tee kynäänimaatio

1. Taita paperisuikale puoliksi
2. Piirrä lempieläimesi kuva sisäsivulle.
3. Taita kansilehti sisäsivun päälle ja piirrä sisäsivun kuva läpi kansilehteen.
4. Piirrä muutama kuvan yksityiskohta eri asentoon tai kohtaan.
5. Rullaa kansilehti kynän ympärille, vapauta.
6. Liikuta kansilehteä edestakaisin sormella tai kynällä. Liikkuuko eläin?

Pitäkää kynäänimaatioiden ensi-ilta: katsokaa toistenne teokset!

6.5 Perhepotretti

Ottakaa kuva omasta mainiosta mediaperheestänne kamerakännykällä. Miettikää, miten saisitte kuvaan vangittua juuri teidän perheenne erityiset mainiot piirteet. Lähettäkää kuva muistoksi vaikka isovanhemmille tai kummeille.

6.6 Lapsuuden kultahetket

Aikuinen kertoo lapselle tarinan omasta lapsuudestaan. Se voi olla jokin merkittävä ja hyvin mieleen jäänyt tapahtuma tai muisto. Ei haittaa, jos lapsi olisi kuullut sen jo sata kertaa aikaisemminkin. Lapsi jaksaa kyllä kuunnella sen taas uudestaan!

Anna lapsen esittää tarkentavia kysymyksiä tarinasta.

1. Pohtikaa, mitä tunteita tarinaan liittyy?
2. Miksi tarina on jäänyt hyvin mieleen?
3. Miksi tarina kiehtoo lasta?
4. Onko lapsella kerrottavana oma tarinansa?

6.7 Apua, olemme lööpissä!

Jos teidän perheenne esiintyisi lööpissä eli iltapäivälehtien mainosjulisteeissa tai etukannen otsikossa, millainen lööppi se olisi? Keksikää yhdessä hauska lööppi, jonka aihepiiri liittyy johonkin perheenne henkilöihin tai hassuihin tapahtumiin. Kirjoittakaa lööppi suurin kirjaimin paperille ja ripustakaa se esille.

Voitte samalla pohtia kysymyksiä:

1. Missä olette nähneet lööppejä?
2. Mitä lööpit yleensä käsittelevät?
3. Ovatko lööpit todenmukaisia?
4. Mihin niillä pyritään?
5. Mediajumbpa
6. Muistelkaa yhdessä, kuinka monta minuuttia käytitte median parissa eilen?
7. Kuinka kauan katsoitte televisiota tai elokuvia, kuinka paljon olitte tietokoneella tai pelasitte?
8. Kuinka kauan luitte?
9. Ulkoilitteko, leikittekö tai urheilitteko myös?

Tehkää yksi kyykkyhyppy jokaista median parissa vietettyä 10 minuuttia kohti. Esimerkiksi 60 minuuttia vaatii kuutta hyppyä.

6.8 Toivepäivä

Kuuntele ja kirjaa, millainen on lapsen toivepäivä. Anna lapsen kertoa ja kuvailla toivepäivä. Kirjoita lapsen kertoma sanasta sanaan. Selosta lapselle toimintaohjeet ennen kuin aloitatte: ”Kerro toivepäivästäsi. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.

Lue valmis kertomus lapselle. Keskustelkaa siitä.

7 Lapsen oikeudet ja media

Asiantuntijalakimies Suvianna Hakalehto-Wainio, Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Kasvavan ja kehittyvän lapsen ja nuoren oikeuksien suojana on kaikkia alle 18-vuotiaita koskeva YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka on Suomessa voimassa lakina. Sopimuksen keskeisiä periaatteita ovat lapsen edun ensisijaisuus, lasten yhdenvertaisuus, lasten erityinen suojelu ja huolenpito sekä lasten näkemysten huomioon ottaminen. Mediataitojen osalta lapsen oikeus vastaanottaa tietoa on keskeinen sopimukseen sisältyvä ihmisoikeus.

7.1 Lapsen edun ensisijaisuus

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen edun on oltava ensisijainen ratkaisuperuste kaikessa viranomaistoiminnassa. Lapsen edun tulee olla keskeisin lähtökohta myös päätettäessä lapsiin suoraan tai epäsuoraan vaikuttavaa median toimintaa koskevasta viestintäpolitiikasta, lainsäädännöstä ja muusta sääntelystä samoin kuin kaikissa tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten mediaa koskevissa ratkaisuissa. Lapsen etu toteutuu, kun lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut, lukuisat oikeudet toteutuvat mahdollisimman täysimääräisinä.

7.2 Lasten yhdenvertaisuus

Samoin kuin perustuslaissa myös lapsen oikeuksien sopimuksessa lapset asetetaan yhdenvertaiseen asemaan aikuisten kanssa. Lapsella on aikuisen tavoin oikeus esimerkiksi yksityisyyteen ja kotirauhaan, jotka voivat asettaa rajoituksia median sananvapaudelle. Lapsenkin kunnia ja maine on suojattu, eikä lapsia voi kohdella aikuisista poikkeavasti, ellei kyse ole lailla lasten suojaamiseksi säädettyistä poikkeuksista. Lapset tulee ottaa median toiminnassa riittävästi ja yhdenvertaisesti huomioon kaikissa ratkaisuissa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää vähemmistöryhmiin kuuluviin lapsiin.

7.3 Oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon

Lapsella on kaikissa elinpiireissään oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Myös median on toiminnassaan jatkuvasti pohdittava, millaisia hyötyjä tai haittoja jostain ratkaisusta voi olla yksittäisen lapsen ja nuoren taikka yleisemmin lasten ja nuorten hyvinvoinnille ja kehitykselle. Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lasta tulee suojella esimerkiksi hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden haitalliselta aineistolta kuten väkivaltapeleiltä ja -videoilta tai väkivaltaa sisältäviltä uutisilta taikka seksuaalisilta tai hyvän tavan vastaisilta sisällöiltä radio-ohjelmien juonnoissa. Lasten suojelemiseksi voidaankin asettaa mm. ikärajoja elokuviin ja peleihin. Median on kohdeltava lapsia siten, ettei esimerkiksi uutisoinnissa tosiasiaa jollain tavalla hyväksikäytetä lasta.

7.4 Lasten näkemysten huomioon ottaminen

Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lasten näkemyksiin on suhtauduttava vakavasti myös mediakasvatuksen osalta ja kartoitettava lasten ajatuksia heitä erityisesti askarruttavista kysymyksistä. Lapsen oikeuksien sopimusta valvova lapsen oikeuksien komitea on kiinnittänyt huomiota siihen, että tiedotusvälineiden tulee antaa lasten osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluiksi esimerkiksi tuomalla lasten kannalta tärkeitä asioita julkiseen keskusteluun. Lisäksi komitea kehottaa mediaa pohtimaan, miten lapsille voisi turvata mahdollisuus aktiivisesti osallistua median toimintaan.

7.5 Lapsen oikeus informaatioon

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia missä tahansa muodossa, esimerkiksi television, radion, lehtien ja internetin välityksellä. Tätä oikeutta voidaan rajoittaa vain lailla ja rajoitusten on oltava välttämättömiä joko muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi taikka kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen taikka väestön terveyden ja moraalin suojelemiseksi. Valtion tulee rohkasta tiedotusvälineitä levittämään nimenomaan lapsen hyvinvointia sekä sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystä tukevaa aineistoa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten tarpeisiin. Lapsen oikeuksien komitean mukaan lasten tulee saada informaatiota median toimintatavoista ja median käyttämisestä kehitysvaiheeseensa soveltuvalla tavalla.

7.6 Median vastuu

Lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteet kohdistuvat muodollisesti valtioon, mutta sopimuksella on epäsuora viesti myös tiedotusvälineille. Lapsen oikeuksien komitea on korostanut median osuutta sopimuksessa turvattujen oikeuksien edistämisessä. Tiedotusvälineet voivat tehdä lapsen oikeuksien sopimusta tunnetuksi ja osallistua sopimuksen noudattamisen valvontaan.

Kun kysymys on median käyttämisestä ja sen vaikutuksesta lasten elämään, joudutaan jatkuvasti etsimään tasapainoa lapsen informaatio-oikeuden ja osallistumismahdollisuuksien sekä toisaalta lasten suojelutarpeen välillä. Tämä on haasteellista jatkuvasti muuttuvassa mediaympäristössä.